

Høringsinnspill til Rushåndhevingsutvalget fra Foreningen Tryggere Ruspolitikk

1. Innledning

Foreningen Tryggere Ruspolitikk er en landsdekkende ideell medlemsorganisasjon med over 2500 medlemmer som jobber for en kunnskapsbasert ruspolitikk der skadeforebygging, inkludering og respekt for menneskerettighetene står i sentrum. Vi takker regjeringen for invitasjonen til å gi innspill til Rushåndhevingsutvalget.

Innledningsvis vil si at det er sterkt beklagelig at regjeringen ikke ville lytte til Rusreformutvalgets grundige utredning i NOU 2019: 26 og konklusjonene der, og at de nå har nedsatt et nytt utvalg som blir bedt finne måter å omgå grunnleggende strafferettslige og straffeprosessuelle prinsipper på for bestemte samfunnsgrupper. Vi tillater oss også å påpeke ironien i at flere av problemene utvalget bes løse – som behovet for å skåne personer med rusproblemer og behovet for å øke reaksjonsraten i brukersaker – ville ha blitt løst av rusreformen som Arbeiderpartiet torpederte. Vi finner det også beklagelig at ingen av det nye utvalgets medlemmer har faglige forutsetninger for å definere rusavhengighet, og vi opplever at mandatet på flere punkter legger upassende føringer for utvalgets frie faglige vurderinger.

Videre reagerer vi på at mandatet inkluderer oppfølging av Stortingets anmodning fra 2021 om senking av strafferammen, men ikke anmodningen i samme vedtak om amnesti for narkotikalovbrudd som avdekkes i forbindelse med nødanrop eller anmeldelse av urelaterte straffbare forhold. Justisdepartementets oppfølging av denne anmodningen har vært mangelfull, og en slik amnestiregel må etter vårt syn lovfestes som en ufravikelig garanti hvis den faktisk skal påvirke hjelpesøkende atferd. Vi ber derfor om at utvalget også utreder og foreslår en slik regel. (Se våre kommentarer om hva regelen må omfatte under punkt 8.)

I det følgende vil vi likevel forsøke å gi mest mulig konstruktive og konkrete innspill innenfor de snevre juridiske og politiske rammene som utvalgets mandat oppstiller.

2. Definisjoner og beviskrav knyttet til skillet avhengig/ikke avhengig

Rusavhengighet er en sammensatt og vanskelig definerbar tilstand som arter seg ulikt ved bruk av ulike rusmidler og kan kompliseres av psykiatrisk og somatisk komorbiditet. Det er også en vanskelig *etterprøvbar* tilstand, da diagnosen normalt stilles basert på hovedsakelig selvrapporterte og til dels subjektive symptomer. At noen ruser seg i et skadelig omfang, kan være en villet selvdestruktiv atferd og trenger ikke skyldes avhengighet som sådan. I tillegg er rusavhengighet ofte ikke en *permanent* tilstand, og intensiteten kan variere over tid.

Vi ser det derfor som svært vanskelig å konstruere en strafferettslig definisjon av formildende rusavhengighet som er 1) både juridisk og medisinsk meningsfylt, 2) tilstrekkelig treffsikker og samtidig tilstrekkelig inkluderende, og 3) like praktisk håndhevbar for politi og påtale som for domstolene. Dette gjelder selv når rusavhengighet bare skal medføre straffutmålingsfrfall og ikke være en straffrihetsgrunn, selv om sistnevnte løsning ville ha

reist enda mer krevende spørsmål. Vi antar imidlertid at utvalget vil klare å foreslå et sett med kriterier som lar seg håndheve noenlunde, om enn ikke begrunne prinsipielt. Vi vil i så fall kommentere disse når de kommer på høring. Når det kommer til beviskravet for å konstatere rusavhengighet, antar vi at dette må sannsynliggjøres med konkrete holdepunkter, og at mistenkte har bevisbyrden i fravær av dette siden straffutmålingsfrfall ikke er en frifinnelse. Det kan imidlertid ikke stilles strenge krav til holdepunktene styrke eller dokumenterbarhet.

Hva gjelder forslaget om en *tresporet* modell, med en ytterligere kategori mellom avhengig og ikke-avhengig, kan dette være hensiktsmessig hvis reaksjonene først skal graderes basert på rusavhengighet, nettopp fordi en binær inndeling er krevende å håndheve rettssikkert. Begrepet “begynnende” rusavhengighet bør imidlertid forkastes, da det relevante for valget av reaksjon om noe må være rusproblemets *intensitet*, eller den tiltaltes *situasjon* på gjernings- eller reaksjonstidspunktet – ikke vedkommendes *historikk*. (Hvis “begynnende” ikke sikter til avhengighetens varighet, men innebærer en *prognostisk* vurdering av hvor rusmiddelbruket er *på vei*, kjenner ikke vi til gode evidensbaserte kriterier for dette.)

En eventuell tresporet modell burde da etter vårt syn heller innrettes slik at mellomsporet fanger opp *mulig* snarere enn *begynnende* rusavhengighet, og da både de definisjonsmessige og de bevismessige tvilstilfellene. Med utgangspunkt i Riksadvokatens føringer om beviskravet i rundskriv av 18. mai 2022, ville mellomsporet da også benyttes der holdepunkter for rusavhengighet forelå, men hvor det var tvil om disses soliditet. Grunnet den iboende faren for at mer alvorlig rusavhengighet overses ved bevisvurderingen, fordrer dette imidlertid at det i mellomsporet benyttes en reaksjon som ikke oppleves belastende, for eksempel en mild betinget reaksjon med vilkår om oppmøte til rådgivning – og at spørsmålet om avhengighet alltid vurderes på nytt ved manglende etterlevelse av vilkårene.

Vi anser det for øvrig ikke naturlig å *lovfeste* vilkår for når straffutmåling normalt skal frafalles ved bestemte lovbruddstyper, da hjemmelen til straffutmålingsfrfall er generell og diskresjonær. Det samme kan sies for påtaleunntatelse og betinget bot.

3. Avhengighetens sammenheng med det straffbare forhold

Selv om det ikke er et tema i utvalgets mandat eller Høyesteretts dommer av 8. april 2022, og det ikke lenger er snakk om å gjøre rusavhengighet til en straffrihetsgrunn, burde utvalget kunne si noe om betydningen av rusavhengighetens *sammenheng med* det straffbare forhold.

Det er kanskje intuitivt for enkelte at alkoholavhengighet for eksempel ikke tilsier frafall av straff for ulovlig bruk av opioider, men *medisinsk* er dette mer naturlig enn at avhengighet av opioider for eksempel skal tilsi frafall av straff for bruk av LSD – særlig hvis personen i førstnevnte tilfelle forsøker å døyve alkoholabstinens, mens personen i sistnevnte tilfelle inntar LSD på festival for å ha en transcendent musikkopplevelse.

Vi mener derfor at utvalget også er nødt til å utrede spørsmål som disse:

- Må man være avhengig av et *narkotikaregulert* rusmiddel for å være rusavhengig i rettslig forstand, eller er det tilstrekkelig at man er avhengig av lovlig rusmidler som alkohol (eller koffein og nikotin?) eller ikke-narkotikaregulerte stoffer som ketamin?
- Er man rusavhengig hvis man bruker et narkotikaregulert legemiddel lovlig hver dag?
- Kreves det avhengighet av samme *rusmiddel*, samme *rusmiddeltype*, eller et rusmiddel med samme generelle *virkning*, som det man er tiltalt for befatning med?
- Skal straffutmåling frafalles ved befatning med stoffer som hverken er vanedannende eller egnet til å døyve abstinenssymptomer? (F. eks. klassiske psykedeliske stoffer.)
- Er det et krav at lovbruddet kan antas *motivert* av avhengigheten? Og hvis ikke, er det likevel et krav at avhengigheten forelå på gjerningstidspunktet, eller holder det at den foreligger på reaksjonstidspunktet og gjør straff urimelig belastende?
- Hvis lovbruddet må kunne antas motivert av avhengigheten, skal man også kunne slippe straff for å forsøke å *kurere* avhengigheten med psykedeliske stoffer? Og hvis ja, kan straff da også frafalles for noen som gjør det samme i et forsøk på å kurere spilleavhengighet, sexavhengighet eller overspising?
- Hvis det rettslige rusavhengighetsbegrepet skal defineres mer pragmatisk enn det medisinske: Skal også de som bruker rusmidler for å lindre smertetilstander, eller andre psykiatriske lidelser enn avhengighet, regnes som rusavhengige?

4. Vernet mot tvungen selvinkriminering

Riksadvokaten har påpekt at den mistenktes mulighet til å slippe straff ved å forklare seg om sitt rusproblem, kan skape et utilbørlig selvinkrimineringspress – da slik forklaring gjerne vil innebære en redegjørelse for rusmiddelbrukets omfang. Det skal da ikke tas ut siktelser basert på opplysninger om øvrige narkotikalovbrudd som den mistenkte måtte komme med i denne forbindelse, og utspørringen og innhenting av dokumentasjon fra den mistenkte skal avgrenses til det som er nødvendig for å vurdere avhengighetsspørsmålet.

Vi er bekymret for at selvinkrimineringsvernet ikke med dette er godt nok ivaretatt. Ved mistanke om befatning med narkotika til eget bruk, vil enhver innrømmelse av å være en *narkotikabruker* styrke mistanken om skyld. Mistenkte gjør da seg selv til *modus kandidat* for forbrytelsen, særlig dersom det også innrømmes bruk av samme eller en beslektet stofftype. I *Ibrahim og andre mot Storbritannia* synes EMD å slå fast at også slike indirekte selvinkriminerende utsagn omfattes av selvinkrimineringsvernet i EMK Art. 6 nr. 1:

“Testimony obtained under compulsion which appears on its face to be of a non-incriminating nature, such as exculpatory remarks or mere information on questions of fact, may be deployed in criminal proceedings in support of the prosecution case, for example to contradict or cast doubt upon other statements of the accused or evidence given by him during the trial, or to otherwise undermine his credibility. The privilege against self-incrimination cannot therefore reasonably be confined to statements which are directly incriminating.”

Det mest intuitive selvinkrimineringsproblemet oppstår da når den mistenkte legger ut om sitt rusmiddelbruk i håp om å slippe straff, men blir veid og funnet for lett. Dette kan dog tenkes løst med bevisavskjæring, så lenge en godtar at påtaleansvarlig eller retten da blir forutinntatt ved vurderingen av skyldspørsmålet. Selvinkrimineringsvernet utfordres imidlertid også hvis reaksjonen blir straffutmålingsfracfall, da dette fremdeles innebærer skyldkonstatering. Å forklare seg om et rusproblem som oppfyller kriteriene for å slippe straff, vil dermed fremdeles være selvinkriminerende og bidra til egen domfellelse.

Dette gjør en ordning med straffutmålingsfracfall mer betenkelig enn en ordning med frifinnelse etter vårt syn, ettersom den som bedyrer sin uskyld i en modell med straffutmålingsfracfall ved rusavhengighet, presses til å undergrave sin egen troverdighet. Dette utfordrer selvinkrimineringsvernets grunntanke om å respektere den mistenktes vilje. I tillegg er utsikten til fracfall av *all* straff mer betenkelig enn en strafferabatt, da den relative fordelene ved å bli frifunnet langt på vei viskes ut. Å si seg rusavhengig kan dermed fortone seg som det tryggeste alternativ for en mistenkt som ikke egentlig er det – eller for en som er det, men ikke egentlig er skyldig. *Uriktig* selvinkriminering må sies å ligge i kjerneområdet av hva selvinkrimineringsvernet er ment å verne borgerne mot.

Riktignok vil ikke tvungen selvinkriminering være et stort problem dersom bevisene for skyld allerede er fellende, noe de ofte vil være hvis et stoff først er blitt beslaglagt. Selvinkrimineringsvernet vil likevel kunne aktualiseres i saker hvor det er uklart hvem et beslaglagt stoff tilhører, da særlig ved mistanke om erverv eller innførsel via postforsendelse. I slike saker kan det også oppstå en forventning om at de med størst rusutfordringer påtar seg skylden for andre – eventuelt at de *systematisk* mottar andres forsendelser, enten mot godtgjørelse eller under trusler om vold. Selvinkriminering kan i tillegg bli et problem der politiet kommer over formentlig salg i utelivet eller de åpne russcenene, hvor en innrømmelse av rusavhengighet vil kunne styrke mistanken mot noen som mistenkes for (forsøk på) kjøp.

Endelig er det et spørsmål hvordan politiet bør *informere* en mistenkt i avhør om adgangen til straffutmålingsfracfall ved rusavhengighet. Vi antar at mistenkte, før noen forklaring avgis, vil måtte gis en grundig og tydelig redegjørelse for hva slags bruk – både kvantitativt og kvalitativt – som kvalifiserer til straffutmålingsfracfall, slik at ingen misforstår og dermed *forledes* til å komme med ugunstige innrømmelser. Samtidig vil en slik redegjørelse lett kunne oppfattes som en *oppskrift* på hva en bør si for å unngå straff, slik at forklaringens bevisverdi svekkes. Det er uvisst hvordan en god balanse her kan treffes.

5. Hvordan skal løgn håndteres?

Det mest åpenbare praktiske spørsmålet slik vi ser det, ut over hvordan en skal definere og vurdere rusavhengighet, er hvordan påtalemyndigheten og retten skal forholde seg til muligheten for at noen *påstår* å ha et større rusproblem enn de har, i håp om å unngå straff. Politiet kan tross alt ikke tvinge i noen et rusmiddel for å teste deres toleranse, eller frihetsberøve noen for å fremtvinge abstinenssymptomer. Å avhøre nærstående er heller ikke

prosessuelt uproblematisk, og et krav om utredning ville neppe løse stort, da de som gjentatt møtte opp *for ruspåvirket* til å la seg utrede, trolig ville måtte antas å være rusavhengige.

Så lenge definisjonen av rusavhengighet skal være raus nok til å romme dem som ikke kan vise til mange registrerte narkotikalovbrudd eller behandlingshistorikk av nyere dato (førstnevnte vil bli en sjeldenhet hvis politiet slutter å straffeforfølger rusavhengige), trengs det da *incentiver* som påser at bare de som *har* et rusproblem, ser seg tjent med å påstå det.

En trussel om forvaltningsrettslige sanksjoner ved innrømmelse av rusavhengighet er her til liten hjelp, da også de med rusavhengighet vil kunne velge straff fremfor å risikere jobb, førerkort eller omsorg for barn. Mange uten rusproblemer vil dessuten ikke ha slike goder å miste. Det er i tillegg fullt mulig å fortelle legen, barnevernet eller arbeidsgiveren at man har løyet om å være rusavhengig for å slippe straff, da politiet tross alt ikke vil få vite det.

Problemet måtte da trolig heller løses ved å tilby brukere uten rusproblemer en reaksjon som de vil *foretrekke* fremfor den som gis ved rusavhengighet, men som avhengige brukere ville takke nei til. Én mulig asymmetri å spille på kunne da være at personer uten rusproblemer ofte vil tåle økonomiske sanksjoner bedre, siden de påtreffes av politiet sjeldnere, men til gjengjeld kan være mer sensitive for anmerkninger på rullebladet av samme grunn.

Hvis lovgiver åpnet for bruk av *forenklede forelegg* med lav bøtesats i mindre alvorlige narkotikasaker, og dette ble normalreaksjonen overfor voksne, kunne man da trolig unngå at folk løy om å være avhengige. De fleste ville tross alt heller betale en mindre bot som ikke strafferegistreres, enn å risikere en større bot som fremgår av ordinær politiattest. De som har et rusproblem, kan derimot nekte å vedta det forenklede forelegget for å få påtaleunntatelse eller straffutmålingsfrafall. Utstedes de forenklede foreleggene per post, som fotoboksgenererte fartsbøter i dag, kan man også sikre at politiet ikke bøtelegger personer med kjent rusavhengighet, eller presser ruspåvirkede til å vedta forelegget på stedet. For personer under 18 år kunne påtaleunntatelse med vilkår om rådgivning forbli normalreaksjonen ved opprettelse av straffesak, men anmeldelse ville langt på vei bli overflødig for denne gruppen med påleggshjemmelen vi skisserer i punkt 7.

6. Politiets adgang til tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker

Vi er enige i Riksadvokatens vurdering av at overveiende sannsynlighet for straffutmålingsfrafall grunnet rusavhengighet tilsier at ransaking er uforholdsmessig ved mistanke om befatning med narkotika til eget bruk. Merk døg at dette ikke følger av den forventede reaksjonen alene, men bygger på en helhetlig forholdsmessighetsvurdering som også tar opp i seg behovet for oppklaring og fraværet av en fornærmet part. Ransaking vil da ikke alltid være uforholdsmessig når den siktede kan antas å ville slippe straff, eksempelvis på grunn av mindreårighet eller utilregnelighet, da også forholdets art har betydning.

Det kan diskuteres om også skånsomme søk i lommer og veske er uforholdsmessige ved mistanke om rusavhengighet, da tilsvarende inngrep tross alt ville ha blitt tillatt som

visitasjon etter politiloven med forrige regjerings foreslåtte rusreform. Argumentene for å tillate slik personransaking er imidlertid svake: For det første er det ingen grunn til å tro at skånsom personransaking bidrar nevneverdig til å avdekke stoff ment for videresalg, da erfarne selgere vil gjemme stoffet i undertøyet hvis politiet gis lov til å foreta slike søk. Så lenge rutinemessig ransaking av mistenkte brukes undertøy aldri vil kunne sies forholdsmessig uten straffskjerpelse, vil det da ikke foretas særlig mange relevante beslag.

For det andre reduserer ikke økt beslagsintensitet [tilgjengeligheten](#), og det later til å medføre mer kriminalitet og flere [overdoser](#), slik at *nytteverdien* av beslag neppe er et sterkt argument for at ransaking er forholdsmessig. (Mandatets understreking av at behovet for avdekking og beslag av stoff skal vektlegges, er i så måte uheldig og utfordrer forutsetningen om en fri og faglig samvittighetsfull utredning.) Å frata noen et rusmiddel de er avhengig av, med høy risiko for abstinenssymptomer og nye lovbrudd, utgjør også potensielt et uforholdsmessig inngrep i EMK Artikkel 8 slik vi ser det, jf. kommentarene fra Norges institusjon for menneskerettigheter på side 22 i rapporten “Rus og menneskerettigheter” fra 2022, med henvisning til EMDs avgjørelse i *Thörn mot Sverige* og Høyesteretts dom i HR-2022-731-A.

Hva gjelder de generelle rammene for politiets tvangsmiddelbruk *de lege lata*, mener vi at Riksadvokatens brev av 9. april 2021 stort sett er dekkende. Vi er imidlertid uenige med Riksadvokaten i at mistanke om bruk gir en “implisitt” mistanke om besittelse som kan begrunne ransaking. En mistanke om at noen har inntatt et stoff, tilsier tross alt at det eneste kvantumet som det er konkrete holdepunkter for at mistenkte har hatt befatning med, ikke lenger finnes utenfor kroppen. Ransaking av lommer og veske kan da gjerne foretas for å lete etter bevis for *bruk* så lenge det ikke foreligger fellende bevis for dette, men ikke for å avdekke pågående besittelse, da dette vil være en “fisketur” etter bevis for nye forhold.

Vi antar ellers at utvalget er blitt bedt om å se på mulighetene til å la politiet etterforske det forutgående *ervert* særskilt via dataransaking. Grunnloven og EMK åpner imidlertid ikke for tvangsmiddelbruk i større utstrekning enn det som er både forholdsmessig og *nødvendig* for oppklaring av lovbruddene som etterforskes. Når overdragelsen er et selvstendig forhold begått av en annen, og det for ervert ikke er et straffbarhetsvilkår at overdragelse eller vederlagsytelse har funnet sted (man kan i prinsippet ha funnet stoffet på gaten, eller ha funnet det gjenglemte hos seg og bestemt seg for å beholde det), vil det svært sjelden være nødvendig å kartlegge omstendighetene omkring anskaffelsen for å konstatere skyld. Skulle ervertet mot formodning påstås strafferettslig foreldet, kan forholdet dessuten subsumeres som oppbevaring etter samme bestemmelse og utløse samme straff.

Skulle det likevel anses viktig at politiet har mulighet til å ransake brukere for å sikre bevis mot selgere, får lovgiver da heller presisere når vilkårene for tredjepartsransaking anses oppfylt i narkotikasaker – men også her setter forholdsmessighetsprinsippet strenge rammer.

Hva gjelder narkotika som “samfunnsproblem”, som tas opp i mandatet, er dette kun et relevant hensyn i saker om omsetning slik vi ser det. Hvilke handlinger som utgjør et stort samfunnsproblem, vil dessuten bero på en kombinasjon av den enkelte handling

skadepotensial og handlingens forekomst i befolkningen. En rekke relativt dagligdagse lovbrudd utgjør da store samfunnsproblem på aggregert nivå. Det ville likevel ikke være aktuelt å gi hjemmel f. eks. til å tømme data fra bilføreres helseapper for å kunne håndheve forbudet i vegtrafikkloven § 21 første ledd mot å kjøre når en er trøtt eller bakfull.

Vi kan uansett ikke se at inngripende tvangsmidler kan tillates for narkotikalovbrudd som straffes med bot uten heving av straffenivået, da EMD i *Jalloh mot Tyskland* understreker at det ved inngripende tvangsmiddelbruk må ses hen til “the seriousness of the offence in issue”. Etter vårt syn er dette i praksis et spørsmål om strafferamme og forventet straff, samt i hvilken grad lovbruddet kan sies å ha et offer. Narkotikabruk som ikke skjer i forbindelse med bilkjøring eller andre ansvarsfulle oppgaver, kan da i utgangspunktet ikke sies alvorlig, spesielt ikke når lovgiver har signalisert at strafferammen bør *senkes*.

7. Særlig om adgangen til å avdekke rusmiddelbruk hos unge

Som tidligere nevnt i vårt innspill til regjeringens forebyggings- og behandlingsreform, er tvungen spyttprøvetaking for å oppklare mistanke om bruk (utenom vegtrafikkaker) åpenbart uforholdsmessig i kraft av å nødvendiggjøre maktbruk som ikke står i forhold til lovbruddets alvor, jf. EMDs tidligere nevnte uttalelser i *Jalloh mot Tyskland*. Dette blir enda mer åpenbart hvis fengsel tas ut av strafferammen. I *Mifsud mot Malta*, hvor tvungen spyttprøve av far ble godtatt i en farskapssak, var dette for å ivareta barnets rett til å kjenne sitt opphav, og inngrepet ble besluttet av retten og gjennomført uten makt. Slik vektlegging av “the protection of rights of others” går også igjen i flere avgjørelser fra EMD om tvungen prøvetaking, jf. bl.a. *X mot Nederland* om blodprøvetaking ved promillekjøring.

Vi kan ikke se at vektige tredjepartshensyn gjør seg gjeldende i normaltillfellene av narkotikabruk, og barns særlige vern mot integritetskrenkelser taler imot å tillate inngripende tvangsmidler overfor barn, særlig der barnet nærmer seg myndighetsalder og det ikke er holdepunkter for annet enn relativt normal eksperimentering med cannabis. Kravet i BK Art. 33 om at tiltak overfor barn skal være “egnet” reiser også spørsmål om den individualpreventive og helsefremmende effekten av å behandle barn som kriminelle for rusmiddelbruk, noe FNs barnekomité for øvrig har bedt oss slutte med. Vi slutter oss ut over dette til uttalelsene fra Norges institusjon for menneskerettigheter i tidligere nevnte rapport.

Vi er ellers enige med Riksadvokaten og [Politidirektoratet](#) i at blodprøvetaking generelt er uforholdsmessig ved etterforskning av bruk som isolert lovbrudd, og det samme gjelder urinprøvetaking under trussel om blodprøve. Å tillate tvungen blodprøve ved manglende samarbeid om spyttprøve, slik enkelte har foreslått, er da heller ikke aktuelt. At lovgiver kan ha *trodd* at slike inngripende tvangsmidler var tilgjengelige da straffebudene mot narkotikabruk og dopingbruk ble vedtatt, og ikke ville ha vedtatt dem hvis det var klart at de ville bli vanskelige å håndheve, kan meget mulig være, men dette er neppe forhold som kan påvirke forholdsmessighetsvurderingen etter Grunnloven og EMK.

Dersom det anses viktig å kunne avdekke rusmiddelbruk hos unge for å pålegge dem oppmøte til rådgivning i de kommunale rusenhetene, foreslår vi derfor heller at politiet gis en sivilrettslig hjemmel til å gi unge under 18 år pålegg om rådgivning. Denne hjemmelen kan modelleres etter den sivilrettslige påleggshjemmelen i politiloven som ble skissert i forrige regjerings rusreform, hvoretter overveiende sannsynlighet skulle være tilstrekkelig for å gi pålegg, og den mistenkte da skulle tilbys å avlegge avkrefteende utåndings- og spyttprøve.

Påleggshjemmelen må imidlertid modifieres noe så lenge avkriminalisering ikke er aktuelt:

- Vilkåret for pålegg må være *rusmiddelnøytralt*, slik at det eksempelvis gis ved overveiende sannsynlighet for *rusmiddelbruk* som gir *grunn til bekymring for barnets helse eller utvikling*, jf. politiloven § 13. Dette vil da ikke bare gjelde mistanke om narkotikabruk, men også bekymringsfull befatning med alkohol eller ikke-narkotikaregulerte stoffer som ketamin og lystgass. Dette er nødvendig for å unngå at straffbare narkotikalovbrudd konstateres med et lavt beviskrav, som ville utfordre uskyldpresumsjonen. Den er også nødvendig ettersom Stortinget har utvidet ansvarsområdet til de kommunale enhetene fra “narkotikasaker” til “russaker”.
- For å ivareta selvinkrimineringsvernet, må foreholdelse av adgangen til å pålegge rådgivning – som kan oppleves som et press til å avlegge spyttprøve – sperre for videre straffeforfølgning. Positive prøver som avlegges i forsøk på å unngå pålegg, må da heller ikke kunne brukes som bevis eller etterretning i noen straffesak.

8. Forslag til lovendringer som innebærer at fengselsstraff avvikles som straffereaksjon

Det er som kjent fullt mulig å fjerne fengsel fra strafferammen samtidig som det gis særhjemmel til bruk av enkelte tvangsmidler, jf. straffeprosessloven §§ 192 og 195 annet ledd om ransaking ved etterforskning av bl.a. mindre vinningslovbrudd og mindre skadeverk med strafferamme på bot. Straffeprosessloven § 170a medfører imidlertid forholdsmessighetsbegrensninger uavhengig av dette, slik at en særhjemmel som nevnt for bruk og besittelse neppe kunne utvide adgangen til tvangsmiddelbruk i gjeldende instruks.

Etter vårt syn er det ikke nok å fjerne fengsel fra strafferammen for bruk og besittelse, da depenaliseringen også må omfatte oppbevaring og erverv til eget bruk. Vi antar at dette også er Stortingets intensjon, da idiomet “bruk og besittelse” ble tolket til å omfatte oppbevaring og erverv til eget bruk i behandlingen av Prop 92 L (2020-2021). Erverv, oppbevaring, besittelse og bruk av samme kvantum kan dessuten ses som samme forhold, slik at det ikke er noen grunn til at strafferammen for disse handlingene skal være ulik.

Vi viser også til Borgarting lagmannsretts avgjørelse i LB-2021-78375 og rettens konklusjon der om at mildere straffutmålingspraksis for personer med rusavhengighet må få betydning for det generelle straffenivået, jf. likhetsidealet i Grunnloven § 98. Hvis personer med rusavhengighet som hovedregel skal slippe straff ikke bare for bruk og besittelse, men også for oppbevaring og erverv til eget bruk, tilsier likhetsidealet at det generelle straffenivået

senkes også for disse handlingsalternativene. Dette bør da gjenspeiles i strafferammen for å unngå et for stort misforhold mellom lov og praksis.

Rent lovteknisk mener vi at den opplagte løsningen er å flytte erverv og oppbevaring til eget bruk fra straffeloven § 231 til legemiddeloven § 24 (eventuelt å slå sammen besittelse og oppbevaring til eget bruk *til innehav*, da sonringen er uten stor praktisk betydning), slik at straffeloven utelukkende kommer til anvendelse ved videreformidlingshensikt eller befatning med større kvanta. Dette ville også harmonere med reguleringen av befatning med dopingmidler til eget bruk i legemiddeloven § 24a. Denne bestemmelsen bør for øvrig også omfattes av endringen i strafferamme, da brudd på denne også er bøteforhold i praksis.

Det bør også vurderes om innførsel eller tilvirkning av rimelige kvanta til eget bruk kan subsumeres som erverv eller besittelse til eget bruk, eventuelt gjøres til særskilte handlingsalternativ i legemiddeloven § 24, slik at alle brukersaker kan flyttes ut av straffeloven. Dette ville ikke bare gjøre kriminalstatistikken mer oversiktlig og informativ, men harmonisere straffenivåene for tilvirkning og erverv til eget bruk. Dette er etter vårt syn nødvendig, da brukere som i dag vurderer å dyrke cannabisen sin selv – i et moralsk vakuum – incentiveres av det strengere straffenivået for tilvirkning til å sponse organisert kriminalitet med erverv mot betaling i stedet. Begrunnelsen i rettspraksis for at tilvirkning og innførsel straffes strengere enn erverv, er svært lite treffende for tilfellene hvor stoffet anses å være til eget bruk, og erverv bidrar uansett til å opprettholde *tilbydernes* tilvirkning og innførsel.

Endelig mener vi som nevnt at utvalget bør utrede en lovfestet, ufravikelig regel om amnesti for mindre alvorlige narkotikalovbrudd der disse oppdages av politiet som følge av nødanrop eller anmeldelse av straffbare forhold. Denne regelen bør ikke bare gjelde alle mindre alvorlige narkotikalovbrudd, men også alle tilfeller av mindre overdragelse. Ellers vil festdeltakere fremdeles kunne nøle med å ringe ambulanse av frykt for at politiet skal etterforske hvem som hadde med stoffet til festen, og rusavhengige personer som finansierer forbruket sitt med småsalg, vil kunne vegre seg for å anmelde vold av frykt for å avsløre selvinkriminerende meldingshistorikk. Det følger da også at regelen er nødt til å beskytte alle som befinner seg på stedet ved en overdose, samt alle utenforstående som det måtte fremkomme overskuddsinformasjon om ved anmeldelse av straffbare forhold.

9. Terskelverdier

Vi antar at begrepet “terskelverdier” skal forstås som grenser for hvilke kvanta til eget bruk som skal tilsi avgjørelse ved påtaleunntatelse, eventuelt straffutmålingsfracfall eller (betinget) bot ved domstolsbehandling. Vi mener da at forslagene til terskelverdier fra Rusreformutvalgets flertall i NOU 2019: 26 er svært fornuftige, unntatt forslagene som er lavere enn foreleggsgrensene satt av Riksadvokaten, som da burde benyttes i stedet.

Enkelte høringsinstanser vil trolig problematisere hvorvidt terskelverdiene burde være like for alle, eller høyere for personer med rusavhengighet. Likhetsidealet taler imidlertid mot å differensiere terskelen for bruk av fengsel. Derimot ville det trolig være lite problematisk å

sette lavere terskelverdier for *forenklet* forelegg, hvis det gis hjemmel til bruk av denne reaksjonen. Dette ville i praksis fungere likt som lavere terskelverdier for personer uten rusproblemer, da denne gruppen kunne forventes å holde seg innenfor disse verdiene.

Vi vil likevel advare mot å sette terskelverdiene for forenklet forelegg for lavt, da også de uten rusproblemer vil handle mange brukerdoser av gangen for å oppnå gunstigere pris og unngå hyppig kontakt med salgsleddet. Skulle det eventuelt være sterke motforestillinger mot å gi forenklet forelegg der noen har mer enn noen få brukerdoser på seg og utgjør en potensiell spredningsfare, kunne terskelverdiene for forenklet forelegg settes lavere for innehav (men ikke for erverv) på offentlig sted, eventuelt for innehav utenfor hjemmet.

Takk for oppmerksomheten, og lykke til med utredningsarbeidet.

Dagfinn Hessen Paust
Fagansvarlig
Foreningen Tryggere Ruspolitikk